

Råd og vink til SRP og SSO

Af Anne Bang Larsen, ansat på Svendborg Gymnasium og regionalsekretær på Fyn, og Signe Elise Bro, ansat på Viborg Katedralskole og formand for Religionslærerforeningen for gymnasiet og HF.

I disse tider med 'ny skriftlighed' kan ingen sige sig fri: Alle fag på alle niveauer skal arbejde med en skriftlig dimension i en eller anden form. Men afleveringer med elevtid og større opgaver er noget relativt nyt i religionsfaget, og der har derfor i nogle år været spurgt efter nogle 'råd og vink', med netop vores fag i fokus.

Derfor søgte vi fra foreningens side om midler til en konference for alle de skriftlige censorer på SRP og SSO, så vi kunne samles og diskutere os frem til nogle råd både til det gode emne, hvor religion kan bidrage konstruktivt, og til den gode opgaveformulering.

Konferencen blev afholdt d. 28.-29. marts i Odense, og ud over et givende og konstruktivt samarbejde, var det et par meget hyggelige dage, som vi fra foreningens side håber, vi kan gentage i en eller anden form.

Understående artikel vil først og fremmest beskæftige sig med de tofaglige opgaver, da det oftest er her, problemerne opstår. De lærere, der skal stille opgave i SSO, hvor Religion B arbejder alene, vil selvfølgelig også kunne hente et par gode råd herunder, men som sagt vil fokus være på opgaver, hvor Religion B skal samarbejde med et andet fag.

Det gode emne

Religion kan være med i rigtig mange sammenhænge, og især i de tofaglige opgaver, er religion et meget benyttet og meget let fag at samarbejde med. Dette skyldes nok, at faget er 'sammensat' af flere stofområder, så vi – lidt flot sagt – kan arbejde med alt lige fra verdens skabelse og til i dag, lige fra det helt nære og lokale til et globalt eller ligefrem et universelt perspektiv; vi kan arbejde med 'den virkelige verden' og med fiktioner, og vi er rigtig gode til at skelne mellem indre- og ydre synsvinkel.

Men når det er sagt, så *er* der jo alligevel emner, som er populære og går igen i opgave efter opgave, og der er emner, som alligevel falder udenfor vores arbejdsområde. Vi vil gerne opfordre til kreativitet og til at afprøve grænserne for vores fag, men vi har især ét område, vi gerne vil opfordre til at være varsom med at anbefale til eleverne, og det handler om arbejdet med fiktive tekster (typisk i samarbejdet med engelsk eller dansk).

Råd 1: Det skal sikres, at fiktive tekster kan gøres til genstand for anvendelse af religionsfaglig metode.

Når man først begynder at tænke over det, kan det være ret svært at finde en roman eller film, der slet ikke indeholder 'noget religion'. Men at der optræder religiøse temaer, er sjældent nok til at danne grundlag for en *religionsfaglig* analyse af teksten. Tekstanalyse er en væsentlig del af vores fag, og det er ikke nok i en

opgave om C.S. Lewis' Narnia-romaner, at bruge vores fag til at redegøre for, hvad kristendom er, efterfulgt af en litterær analyse med engelsk-/danskfaglig metode og så igen bruge religion i en diskussion af, om Aslan nu også er Jesus (for nu at tage et populært emne).

Fiktive tekster kan f.eks. have et religionsfagligt indhold, hvis de kan betragtes som myte eller berører væsentlige religionsfaglige emner og problemstillinger; på denne måde vil de også kunne analyseres med anvendelse af religionsfaglig metode.

Vær opmærksom på følgende i arbejdet med fiktive tekster:

1. Man kan ikke slutte fra fiktion til virkelighed.
2. Hvis eleven arbejder med fiktive tekster, der behandles som myter, skal han/hun argumentere for, at teksten netop har mytologisk indhold eller funktion. De skal forholde sig til, at de bruger fiktion som materiale. Dette kan gøres i et kildekritisk afsnit.
3. Husk at man kan behandle den fiktive tekst som et indlæg i en debat (f.eks. novellen "My Son the Fanatic" som et indlæg i radikaliseringsdebatten).
4. Husk at religion ikke bare er et hjælpefag, der kan bidrage med religiøse begreber i en tematisk-litterær analyse.

Råd 2: Opgaverne skal være empirisk og teoretisk funderet.

Det er ikke nok blot at undersøge eller analysere et fænomen/en kirke/en begivenhed/m.v.; man skal altid gøre dette på et empirisk grundlag – altså med udgangspunkt i en eller flere kilder. Dette bør tænkes ind i emnevalget og fremgå af opgaveformuleringen, hvor man også bør anføre, præcist hvilke kilder, man forventer, at eleven arbejder med. (Mere om præcise kildeangivelser i opgaveformuleringen senere).

I forlængelse heraf er det vigtigt at understrege, at man allerede i emnevalget skal indtænke den teoretiske dimension af faget, så man sikrer, at opgaven bliver på B-niveau, hvor teori jo er et krav. Det er måske et noget diffust krav, for hvad er religionsfaglig teori egentlig, og hvor går grænsen? Det er et vigtigt emne, som bør blive diskuteret igennem andetsteds, men her er der ikke plads til det. Vi vil blot pointere, at vi på baggrund af de mange opgaveformuleringer, vi har censureret, kan se en klar tendens, nemlig at bevidst arbejde med teorikravet i emnebearbejdelsen højner niveauet i opgaverne – og så gør det i øvrigt bedømmelsen meget sikrere.

Den gode opgaveformulering

Fagkonsulenterne er (næsten alle sammen) blevet enige om det første råd i denne sammenhæng:

Råd 3: Formuler et samlet fokus i en indledende spidsformulering.

Spidsformuleringen er en overordnet opgaveformulering, der sikrer et samlende fokus for opgaveformuleringen og sammenfatter opgavens overordnede ærinde. Dette fokus formuleres som én sætning. Herefter følger en uddybning af opgaven, hvor alle de taksonomiske niveauer er tilstede i begge fags spørgsmål.

Mange opgaver falder i tre dele: 1) Redegør, 2) Analyser, 3) Diskuter. Dette kan være fint, da 'tretrinsraketten' er overskuelig og let at gå til, og selvfølgelig fordi man sikrer, at eleven bevæger sig på alle tre taksonomiske niveauer.

Problemet har været, at man let falder i den allerede ovenfor omtalte 'fælde', at man lader de forskellige fag tage sig af de forskellige 'trin', således at man f.eks. kun har religion repræsenteret på det redegørende niveau og en smule i diskussionen. For censor opstår der et akut problem her, for hvordan bedømmer man en opgave, hvor ens fag er reduceret til kun at skulle redegøre for f.eks. "væsentlige sider af islam"? Kan man overhovedet gøre det til 12? Eller for den sags skyld til 02?

Et samlet, tværfagligt fokus for opgaven formuleret kort og præcist først i opgaveformuleringen skal gerne modvirke denne fagopdeling – og skal gerne hjælpe eleven til at få ét fokus i opgaven – frem for tre forskellige i de tre underopgaver.

På konferencen i Odense diskuterede vi længe, om denne spidsformulering egentlig kan hjælpe de svage elever, og om den kan tage noget af initiativet fra de stærke elever. Håbet er selvfølgelig, at begge elevgrupper (dvs. *alle* elever) vil blive hjulpet af dette – og desuden stod det helt klart, at vi selv var blevet hjulpet til at lave bedre opgaveformuleringer med dette redskab, og det er jo bestemt også en gevinst, der er værd at tage med.

Det er ikke nok blot at undersøge eller analysere et fænomen/en kirke/en begivenhed/m.v.; man skal altid gøre dette på et empirisk grundlag – altså med udgangspunkt i en eller flere kilder. Dette bør tænkes ind i emnevalget og fremgå af opgaveformuleringen, hvor man også bør anføre, præcist hvilke kilder, man forventer, at eleven arbejder med. (Mere om præcise kildeangivelser i opgaveformuleringen senere).

I forlængelse heraf er det vigtigt at understrege, at man allerede i emnevalget skal indtænke den teoretiske dimension af faget, så man sikrer, at opgaven bliver på B-niveau, hvor teori jo er et krav. Det er måske et noget diffust krav, for hvad er religionsfaglig teori egentlig, og hvor går grænsen? Det er et vigtigt emne, som bør blive diskuteret igennem andetsteds, men her er der ikke plads til det. Vi vil blot pointere, at vi på baggrund af de mange opgaveformuleringer, vi har censureret, kan se en klar tendens, nemlig at bevidst arbejde med teorikravet i emnebearbejdelsen højner niveauet i opgaverne – og så gør det i øvrigt bedømmelsen meget sikrere.

Råd 4: Tænk de taksonomiske niveauer igennem.

En anden faldgrube ved 'tretrinsraketten' (redegør, analyser, perspektiver) kan være, at disse 'opgaveord' ikke nødvendigvis dækker over det taksonomiske niveau, man ellers antyder. F.eks. bliver en perspektivering meget let redegørende, hvis man udelukkende er konstaterende (denne tekst minder om en anden, der handler om det samme ...) Hvis religionsfaget således kun optræder i et indledende, redegørende afsnit og igen i en ligeledes redegørende perspektivering, så kommer faget simpelthen ikke nok i spil, og opgaven er derfor dårligt stillet.

Omvendt er der meget stor forskel på niveauet i en redegørelse, og hos den dygtige elev vil et indledende afsnit, der er besvarelsen på et redegør-spørgsmål, typisk bevæge sig på alle taksonomiske niveauer.

Råd 5: Eksplíciter kravene i opgaven.

Når opgavens samlede fokus er spidsformuleret, skal man selvfølgelig og helt som vi plejer, udpinde, hvad det er, der mere konkret skal skrives om i opgaven.

Et generelt råd er, at vi ekspliciterer de krav, vi faktisk stiller til eleverne, således at det bliver gennemskueligt for både elev og censor. **Man bør derfor undgå formuleringer såsom ”selvvalgt materiale”**. Der er som regel to grunde til at vælge denne formulering: Den første kan være, at man gerne vil give flittige elever kredit for selv at have fundet deres materiale; det er selvfølgelig et sympatisk træk, men i lærerplanen for SRP (og stort set identisk for SSO) fremhæves det, at formålet med opgaven netop er selvstændighed – og eleverne skal følgelig ikke have en højere karakter for dette:

”Formålet med studieretningsprojektet er, at eleverne arbejder selvstændigt med at fordybe sig i og formidle en faglig problemstilling inden for et selvvalgt område i tilknytning til deres studieretning. Ved at kombinere forskellige faglige tilgange og discipliner, som forstærker den faglige fordybelse, skal eleverne demonstrere, at de er i stand til selvstændigt at udvælge, inddrage og anvende relevant baggrundsstof, og at de er i stand til at gennemføre en kritisk vurdering på et fagligt og metodisk grundlag.”

Følgelig lyder to af de faglige mål for både SRP og SSO:

- demonstrere evne til at udvælge, anvende og kombinere forskellige faglige tilgange og metoder og dermed forstærke den faglige fordybelse
- udvælge, bearbejde og strukturere relevant materiale

Den anden grund til at bruge formuleringer som ”selvvalgt materiale” vil typisk være, at eleven ikke er mødt op til vejledningsmøderne eller ikke er kommet med noget til disse. Dette er et problem, det er svært at rådgive om, men også i denne situation vil vi fastholde rådet om gennemsigtighed for en (sikkert svag) elev og for den censor, der skal finde ud af, hvad eleven egentlig er blevet bedt om at gøre, og følgelig om dette også er gjort.

Et par ’underråd’ i denne sammenhæng er:

Råd 6: Husk, at alle opgaver skal kunne besvares af både den svage og den stærke elev.

Dette råd gælder i første omgang de lærere, der vejleder elever, de ikke underviser til daglig, for man skal selvfølgelig passe på ikke at ramme over eller under elevens niveau; men også elever, man kender godt, kan jo overraske positivt såvel som negativt, og også af hensyn til dem, skal man sørge for, at opgaveformuleringen ikke lægger et forkert niveau.

Enhver opgaveformulering skal naturligvis rumme mulighederne for fagligt at folde sig ud, inddrage relevant teori o.s.v. Det er dog ikke kun niveaumæssigt men også omfangsmæssigt, man skal passe på ikke at blive for ambitiøs på sine elevers vegne.

Råd 7: Pas på, at opgaveformuleringen ikke bliver for omfattende.

I vejledningen står der:

”Vejlederne må ved udarbejdelsen af opgaveformuleringen sikre, at en fyldestgørende besvarelse kan rummes inden for de givne tidsmæssige rammer, og give eleven klare anvisninger på besvarelsens omfang ud fra en vurdering af fx omfang af empiri eller

eksperimentelt arbejde, teoretisk kompleksitet m.v. i forhold til den tid, eleven har til rådighed.”

Man skal selvfølgelig være opmærksom på, at der skal være balance mellem eksplicite krav og elevens mulighed for at udvise selvstændighed, jf. ovenfor. Men rådet udspringer også af flere eksempler på alt for detaljerede og meget omfangsrige opgaveformuleringer.

Vi vil gerne indskærpe, at opgaveformuleringen skal besvares i *begge* fag, og at det derfor ikke nytter noget, at fagene kommer på banen med hver sin liste af særfaglige elementer, der skal undersøges.

De sidste to råd...

Råd 8: Husk at der skal indgå teori i opgaveformuleringen.

Som vi har skrevet om ovenfor, så skal teori indgå i opgaveformuleringen for at sikre et tydeligt B-niveau. Det bør ekspliciteres, hvilken teori, der skal arbejdes med, i bearbejdelsen af empirien. Dette sikrer både gennemsuelighed for eleven i deres arbejde med opgaven og for vejledere/censor i bedømmelsen.

Råd 9: Statistisk skal også analyseres.

At vi i religion ikke kun arbejder med tekster bevirker også, at vi af og til bevæger os ind over andre hovedområder end det humanistiske. Især statistik bliver ofte inddraget, og det er i den forbindelse vigtigt at huske, at også tal skal analyseres og gennearbejdes – helt som vi ville forlange det med en tekst. Statistisk empiri skal med andre ord altid fremstå formidlet og fagligt velbegrundet, og desuden er kildekritisk bevidsthed væsentlig i den forbindelse.

Vi ved det godt – der bør naturligvis være 10 råd, helt ligesom Jahve naturligvis sendte 10 og ikke 9 bud til israelitterne; det går bare ikke at stoppe ved de 9. Det sidste råd skiller sig dog noget ud, da det – i modsætning til de øvrige – er rettet til SSO-vejledere:

Råd 10: Udelad religion, hvis opgaven bliver bedre af, at det andet fag står alene.

Hvis det ikke er oplagt, hvorfor religion er med, så råd eleven til at skrive en etfaglig opgave. Et godt råd er at spørge (kursisten), hvad religion bidrager med i opgaven, og om det får opgaven til at hænge bedre sammen.